

Records del joc de pilota al poble de Borriol

 Lluís Ramos Santamaría

Si tanquem els ulls i peguem una ullada al nostre passat, segur que ens venen imatges de quan jugàvem amb els nostres amics amb una pilota que era colpejada amb la mà. Doncs aquests jocs que es practiquen des de temps immemorials, ja ho feien els grecs, romans, els maies i moltes més civilitzacions (Conca, et al. 2003; Llopis i Bauset, 1999; Martos i Torrent, 2011; Millo, 1982) han format part durant molts segles de la nostra cultura, passant a ser part de les nostres tradicions lúdic-esportives.

“Clar, nosaltres jugàvem a pareteta en la paret de l'església”.

“En l'escola jugàvem a Peus quiets!”

“Al meu poble els majors jugaven a llargues al carrer de la pilota?”

“Al trinquet de Borriol, allí al racó, passàvem la vesprada jugant al raconet?”

Aquests records, habiten en la memòria de molts valencians i, per això, la pilota forma part de les nostres vides i de la dels nostres avantpassats. I és així perquè quan parlem de pilota al País Valencià, parlem de l'esport autòcton per excel·lència, el que identifiquem com a Pilota Valenciana, amb marca de “denominació d'origen”. Per tant, si els aragonesos estan orgullosos de les seves jotes, el canaris de la seva lluita canària, els catalans dels seus castellers, nosaltres, els valencians i valencianes, hem d'estar orgullosos de la Pilota Valenciana, que tan sols es practica a les nostres terres, tal i com nosaltres la practiquem.

1. Peus quiets (Frontón Rebotón, Pies y manos quietas, Barrenes o las Primis): joc de paret on el jugador que erra la pilota s'ha de col·locar a la paret per intentar salvar-se agafant la pilota abans que toqui la paret (Lavega i Olaso, 2003, p. 328).

2. A Borriol el carrer de la Pilota era el carrer Jaime Chicharro (de la baraneta a la plaça del Pou), l'actual carrer Sant Vicent.

3. Joc a paret que es juga al trinquet, on dos jugadors o equips (2x2) juguen enfrontats al frontis de baix passant la pilota per dalt la línia horitzontal del frontis (a 1 metre). També es jugava al travesset (es juga contra la muralla llarga amb un espai delimitat pels blaus), joc on s'iniciaven els més joves, quan el dominaven passaven al raconet i després a vareta (joc directe amb corda practicat pels adult).

“I això de pilota valenciana què és?”

Doncs la pilota valenciana no és més que l'evolució d'un joc a mà que s'ha anat adaptant als nostres gustos, als nostres carrers, a la nostra climatologia, als nostres costums i a la nostra forma de ser i a més s'ha anat transmetent de generació en generació.

A Borriol la pilota ha calat fort i ha perdurat en el temps malgrat les inclemències i, gràcies en part, als borriolencs que han portat el nom del seu poble i l'orgull de ser pilotaris des de Traiguera a Benidorm. Per ordre cronològic parlem del tio Emilio, artesà piloter que va vendre pilotes pràcticament a jugadors de tota la província, i ben bones que eren, moltes d'elles descansen en caixons com si foren una relíquia. Parlem de Don Julian Esteve i el seu germà Juan Ramón Esteve, d'Eliseo Tena i de Cristian Fabra, que van portar la pilota al nivell més alt, aconseguint construir un gran club i una escola de pilota referent i volguda per tots. Al 2005, la Federació de Pilota Valenciana els reconeix la seva tasca en la promoció de la pilota, atorgant el Premi Promoció Francisco Cabanes “Genovès” que recullen com escola de pilota i a títol personal Eliseo Tena per la seva dedicació. Aquest treball ha tingut el seu fruit, i és fill d'aquesta gran tasca Pablo Linares, que juga partides amb professionals i ens ha portat a nombroses finals junt a companys com Jorge Esteve, Aitor, Adrián i David Sales (alguns d'ells ho han anat deixant, llàstima). Per altra banda, tenim borriolencs que van obrint camí, caminant descalços per un camí pedregós i escarpat seguint l'empremta del tio Emilio, parlem com no, de Salvador Ramos el trinquer, que fa ara uns 8 anys es va aventurar a fer pilotes de vaqueta, la joia del nostre esport. Ja faltaria poc per tindre a Borriol un mestre piloter, que tan sols calen dos mans per dir tots els que hi ha al món. Però si el camí en el món de la pilota és pedregós, sobretot ho és per a les dones. Al poble de Borriol tenim una perla anomenada Raquel, amb domini dels colps per dalt i per baix, amb un estil innat polit amb moltes hores al trinquet, que a poc a poc s'apaguen. Ens queda aquí una tasca pendent, malgrat tot són moltes les xiquetes que han jugat a

El tio Emilio cosint una pilota

pilota a Borriol i, per cert, molt bé: Ana la del Ferrer, Trini, Àngela, entre d'altres.

Sense cap dubte aquests borriolencs han deixat empremta per sempre, i si preguntes a qualsevol que sap de pilota⁴ et dirà que Borriol ha sigut i és el poble més important en pilota de tota la província, on des de sempre hi ha hagut un lligam molt fort amb el joc de pilota.

Si volem continuar sent-ho, no deixem que ocórrega el que ens va passar ara fa 30 anys. La revista Cominells en l'article el Joc de la Pilota deia; “Hoy el trinquete de Borriol ha muerto”, (Bouché, 1983,

4. Aneu en compte que en pilota tots son “massa sabuts”. Com ens explica Tena (2004) “... quasi tots sentaven càtedra en tot allò que deien.” (p. 1).

 <p>JORGE ESTEVE Cerrajería</p>	<p>CERRAJERIA INDUSTRIAL HIERRO, ALUMINIO Y ACERO INOXIDABLE Telf: 964 321 641 - Fax: 964 321 792 Movil: 627 960 511</p>
---	---

p. 20), el que va suposar que l'afició de Borriol haguera de baixar a jugar a Castelló i altres pobles, quedant-se el trinquet sol i mut, sense poder escoltar el característic bot de la pilota de vaqueta i el murmurí dels vells aficionats. Com Tena (2004) ens conta; "la gent major mentre s'arreglaven les partides, contaven asseguts sota la corda les bones partides d'aquells anys quan Juliet d'Alginet guanyava a tots jugant només per sota" (p. 1).

Donem suport, per tant, a qualsevol iniciativa en pro de la pilota, retornem el camí i superem junts els mals moments econòmics al poble. Són temps de valorar qui som i on volem anar; deixem viva la planta silvestre⁵ perquè les noves generacions gau-

disquen en el seu temps d'oci dels joc dels seus avis. Servisquen aquestes línies per recordar d'on venim, deixant constància del nostre camí i en el futur poder valorar la tasca de l'home en la transmissió de la seua identitat i l'esport del seu poble. Ens sumem a les paraules de Juan Ramón Esteve que al 1977 deia en la revista Cominells "si con estas publicaciones logramos promocionar la pilota y ayudar a que muchos de los datos y conocimientos de nuestra villa no desaparezcan, nos sentiremos satisfechos" (p. 1).

Pel record dels que ens han deixat, agraint a Cornelio els seus anys com a trinquet en els anys posteriors a la inauguració del trinquet al 2002.

Bibliografia

- Bouché, H. (1983). *El Joc de Pilota Valenciana*. Cominells, 20.
- Conca, M., García, G., Gimeno, T., Llopis, F., Naya, J., i Pérez, V. (2003). *La Pilota Valenciana*. Unitat Didàctica. València: Generalitat Valenciana.
- Esteve, J. R. (1977). *La Pilota Valenciana*. Cominells, 2.
- Lavega, P., i Olaso, S. (2003). *1000 juegos y deportes populares y tradicionales. La tradición jugada* (2º ed.). Barcelona: Editorial Paidotribo.
- Llopis i Bauset, F. (1999). *El joc de pilota Valenciana*. València: Carena Editors.
- Martos, D., i Torrent, G. (2011). *Pilota Valenciana. Propostes didàctiques per ensenyar i aprendre el nostre joc*. Paiporta: Denes Editorial.
- Millo, L. (1982). *El joc de pilota*. València: Quaderns 3i4.
- Tena, E. (Novembre / 2004). *La Pilota Valenciana a Borriol*. Revista Parlada, 2. Borriol, Castelló, Espanya: Associació Novembre Cultural.

5. Llorenç Millo (1982) compara la pilota valenciana amb una planta silvestre. "És forta, per estar arrelada en les entranyes del poble, però no creix, ni sura perquè les autoritats esportives no li han fet, per ara, cas... malgrat tot, viu (p. 102).

INSTALADOR DE CARPINTERIA
EN ALUMINIO Y CERRAJERIA

RUBEN SALES

TELF: 660 10 56 35
email: ruben.instalador@gmail.es
Avda. Zaragoza, N° 59 2º Pta. 3
12190 BORRIOL (CASTELLÓN)